

Rajoituksia laitoksissa
Ohjaajien kokemuksia rajoitustoimenpiteistä

Vuori Veera

Opinnäytetyö
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi

2021

Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Veera Vuori	Vuosi	2021
Ohjaaja(t)	Leila Nisula, Sari Halttunen		
Työn nimi	Rajoituksia laitoksissa		
Sivu- ja liitesivumäärä	36 + 2		

Tämä opinnäytetyö käsittelee lastensuojelulaitosten työntekijöiden kokemuksia sijaishuollon rajoitustoimenpiteistä. Rajoitustoimenpiteet perustuvat lastensuojelulain 11 luvun lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin. Opinnäytetyön tavoitteena on koota työntekijöiden kokemuksia sijaishuoltopaikkojen rajoitustoimenpiteiden käytännöistä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset keskittyivät selvittämään, miten rajoitustoimenpiteet vaikuttivat työntekijän omaan työskentelyyn, ilmapiiriin laitoksessa rajoitustoimenpiteen aikana ja sen jälkeen sekä millaisia kokemuksia rajoitustoimenpiteistä työntekijöillä oli. Varsinainen teoriaosuus pohjautuu lainsäädännöllisiin lapsen oikeuksiin ja rajoitustoimenpiteiden lakitaustaan sekä niiden toteutusympäristöön eli sijaishuoltoon.

Työn tutkimusotteeksi valikoitui kvalitatiivinen tutkimus ja aineiston keruumenettelmäksi teemahaastattelu. Opinnäytetyön tutkimusaineistona toimii haastattelujen avulla saavutetut tutkimustulokset kolmelta eri työntekijältä, jotka työskentelivät sijaishuoltopaikassa. Aineiston analysointi toteutettiin sisällönanalyysinä.

Tutkimustuloksissa työntekijöiden keinottomuus nousee esiin. Rajoitustoimenpiteet koetaan tärkeänä, jos muita keinoja ei löydy. Tilanteet, joissa rajoitustoimenpiteitä täytyy käyttää ovat epämukavia eivätkä ne lähennä työntekijän ja lapsen välistä suhdetta. Joissakin tilanteissa voidaan kokea uhkailua ja väkivaltaa.

Aineistonkeruun pohjalta voidaan päätellä, että rajoitustoimenpiteet ovat tärkeitä ja niitä voidaan käyttää sijaishuollossa, mutta perehtyneisyys niihin on heikompaa. Työntekijät toivovat, että ilman rajoitustoimenpiteitä pärjäisi sijaishuollossa, mutta niihin täytyy välillä turvautua. Väkivallan uhka on myös todellinen rajoitustoimenpiteitä käytettäessä.

Avainsanat lastensuojelu, lastensuojelulaitokset, lastensuojelulaki, sijaishuolto, sosiaaliala

Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

Author	Veera Vuori	Year	2021
Supervisors	Leila Nisula, Sari Halttunen		
Subject of thesis	Restrictive measures in the child welfare institutions		
Number of pages	36 + 2		

This thesis deals with the experiences of employees of child welfare institutions regarding the measures restricting foster care in Chapter 11 of the Child Welfare Act of Finland that lack the basic and human rights of the child. The aim of the thesis was to get answers from employees about their experiences of the practices of restrictive measures in substitute service places.

The research questions of the thesis focus on clarifying how restrictive measures affect the employee's own work, the atmosphere in the institution during and after the restrictive measure, and what kind of experiences the employees have of restrictive measures. The actual theoretical part is based on the legal rights of the child and the legal background of restrictive measures and the environment in which they are implemented, foster care.

Qualitative research was chosen as the research approach to the thesis, and a thematic interview was chosen as the data collection method. The research material of the thesis was the research results obtained with the help of interviews from three different employees who work in a substitute service place. The analysis of the material was carried out as a content analysis.

In the research results, the indifference of employees emerges. Restrictive measures are considered important if no other means are found. The situations in which restrictive measures must be used are not comfortable and do not bring the relationship between the employee and the child closer. In some situations, intimidation and violence can be experienced.

Based on the data collection, it can be concluded that the restrictive measures are important and can be used in substitute service, but familiarity with them is weak. Employees hope that without restrictive measures they would be able to do substitute care, but they sometimes must be resorted to. The threat of violence is also a real threat when restrictive measures are used.

Key words foster care, child welfare, child welfare act, child welfare institutions, social sector

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	5
2. OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	7
2.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset	7
2.2 Kvalitatiivinen tutkimus	8
2.3 Aineiston kerääminen	9
2.4 Aineiston analysointi	10
2.5 Tutkimuksen konkreettinen toteutus	11
2.6 Tutkimusetiikka ja luotettavuus	12
3 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO	14
3.1 Lastensuojelun sijaishuolto	14
3.2 Lapsen asema lastensuojelussa	15
3.3 Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma	16
3.4 Ohjaajien tehtävät lastensuojelulaitoksessa	17
4 LAPSEN RAJOITTAMINEN SIJAISHUOLLOSSA	19
4.1 Lainsäädännön taustoitus	19
4.2 Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa	20
4.3 Päätöksentekijät ja toteuttajat	22
5 TUTKIMUSTULOKSET	24
5.1 Ohjaajien kokemukset rajoitustoimenpiteistä	24
5.2 Rajoitustoimenpiteiden vaikutus työntekijän työskentelyyn	26
5.3 Rajoitustoimenpiteiden vaikutus ilmapiiriin	27
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	29
7 POHDINTA	31
LÄHTEET	33
LIITTEET	36

1. JOHDANTO

Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi rajoitustoimenpiteet lastensuojelulaitoksissa. Tämä opinnäytetyö käsittelee ohjaajien kokemuksia ja näkemyksiä rajoitustoimenpiteistä sijaishuollossa. Lastensuojelulaitoksien hoito- ja kasvatushenkilökunnan eli ohjaajien on välttämätöntä tuntea lastensuojelulain säännökset, jotka koskevat lastensuojelulaitoksia ja lapsen asemaa sijaishuollossa. (Saastamoinen 2008, 7–8). Opinnäytteessä käytettävän teemahaastattelun ansiosta lastensuojelulaitosten työntekijät saavat mahdollisuuden kertoa nimettömästi rajoitustoimenpiteisiin liittyviä ongelmakohtia ja haasteita arjessa sekä rajoitustoimenpiteiden käytöstä sijaishuollossa. Teemahaastattelussa työntekijät pääsevät kertomaan omin sanoin työstään sijaishuollon yksiköissä.

Uusi lastensuojelulaki on päivitetty vuoden 2020 alussa. Rajoitustoimenpiteistä on tehty tutkimuksia ja opinnäytetöitä sekä rajoitustoimenpiteet ovat olleet viime aikoina iso puheenaihe, jonka vuoksi aiheen tutkiminen kiinnostaa erityisesti. MTV uutisten verkkosivuilla lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen kertoo lastensuojelussa ongelmakohtien olevan pätevien ohjaajien löytäminen, kuormittuneisuus sekä rajoitustoimenpiteiden vääränlainen käyttö. Etelä-Suomessa rajoitustoimenpiteistä on tehty paljon kanteluita muun muassa yhteydenpidon rajoittamisesta ilman päätöstä. Yhteydenpito ystäviin sekä lähipiiriin oli estetty esimerkiksi ottamalla puhelin pois. Jos päätöstä rajoitustoimenpiteestä ei ole tehty, asianomainen ei voi tehdä asiasta valitusta ja vaatia muutosta. ”Sijaishuollossa on havaittu myös tilanteita, joissa yksikön säännöillä on pyritty kollektiiviseen, isomman joukon rajoittamiseen – ja se on lain vastaista.” Kertoo Sari Husa, johtava ylitarkastaja Etelä-Suomen aluehallintovirastosta, MTV uutisten verkkosivuilla. (Lepistö, J. 2021.)

Opinnäytetyöni kuvaa, miten rajoitustoimenpiteet toteutuvat lastensuojelulaitosten arjessa ohjaajien näkökulmasta. Opinnäytteessäni käytän tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua. Lähetän Lapin läänissä sijaitseville lastensuojelun sijaishuoltoapaikoille, pääasiassa laitousyksiköille, informaatiokirjeen (liite 2) tutkimuksestani sekä haastattelurungon (liite 1) sähköpostitse. Haastattelun on tarkoitus tavoittaa lastensuojelun sijaishuoltoapaikkojen työntekijät, jotka haluavat

kertoa työstään ja rajoitustoimista. Haastatteluun toivon osallistuvan 3–5 henkilöä.

Yhteydenpidon rajoittamista lukuun ottamatta, rajoitustoimenpiteitä saa käyttää ainoastaan sijaishuollon laitoshoidossa. Lastensuojelulaissa tarkoitettuja laitoksia ovat lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit sekä muut niihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. (Lastensuojelulaki 417/2007 11:61 §.) Lastensuojelulaitoksissa elämä voi muutenkin tuntua rajoitetulta, mutta parhaimmassa tapauksessa laitospelämä voi opettaa hyvin paljon itsestään sekä muista kanssaeläjistä. Laitoksissa opetellaan niin sanottua normaalia elämää ja elämänhallintaa. Elämänhallintataitoja on hyvä opetella jo nuoruudessa, sillä aikuistuesssa ja itsenäistymisvaiheessa niiden hallitseminen korostuu.

Opinnäytetyön toisessa luvussa syvennyn tutkimusprosessiin, tutkimus- ja aineistonkeruumenetelmiin sekä tutkimusetiikkaan. Keskeisimpiä käsitteitä tässä opinnäytteessä ovat rajoitustoimenpiteet ja sijaishuolto. Sijaishuollon käsitteisiin perehdytään kolmannessa luvussa ja rajoitustoimenpiteisiin neljännessä luvussa. Viidennessä luvussa käydään läpi tutkimustuloksia, joita saavutettiin aineistonkeruumenetelmien avulla. Kuudennessa luvussa esitellään johtopäätökset ja pohditaan tarkemmin tutkimusten tuloksia.

2. OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

2.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössäni kuvaan työntekijöiden kokemuksia siitä, miten rajoitustoimenpiteet toteutuvat lastensuojelulaitosten arjessa. Haastattelun avulla saadaan tuloksia, miten lastensuojelun työntekijät näkevät rajoitustoimenpiteiden merkityksen lasten arkeen ja onko rajoitustoimenpiteillä vaikutusta työntekijän kasvatustyöhön. Ohjaajat saavat haastattelussa kertoa rajoitusten käyttämisestä, ja miten se vaikuttaa kasvatustyöhön. Lastensuojeluun liittyvät asiat ovat monesti arkoja eikä niistä joko uskalleta tai saada puhua vaitiolovelvollisuuden takia. Rajoitustoimenpiteet ovat kuitenkin merkittävä osa lastensuojeluun suuntautuvan sosionomin tietoutta. Rajoitustoimenpiteisiin on hyvä perehtyä kauttaaltaan ennen työelämään astumista. Tietämys lastensuojelulaista sekä hallintolaista auttaa ymmärtämään rajoitustoimenpiteitä ja päätöksiä. Sijaishuolto paikassa työskentely vaatii hyvän perehdytyksen. Perehdytyksessä käydään työntekijän kanssa läpi muun muassa työtehtävien tarkemmat kuvaukset sekä työturvallisuus. Perehdytyksessä on tärkeää käydä rajoitustoimenpiteisiin liittyvät käytänteet läpi. Perehdytykseen liittyviä asioita kysyn myös haastattelussa.

Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä tietoisuutta rajoitustoimenpiteistä lasten sijaishuolto paikoissa ja miten ne vaikuttavat työntekijän arkeen työpaikalla. Toivon, että lisääntynyt tietoisuus luo uusia keskusteluita rajoitustoimenpiteistä ja käytänteistä. Olen samaa mieltä rajoitustoimenpiteistä lain kanssa. Tällöin niitä voidaan tehdä vain hyvien perusteiden varjolla. Rajoitustoimenpiteitä, kuten henkilöntarkastus pitäisi mielestäni pystyä käyttämään herkemmin. Jos on pienikin aavistus, että lapsella on hallussaan teräase ja lapsi aikoo käyttää sitä vahingoittaakseen muita tai itseään, tulisi tähän puuttua rajoitustoimenpiteellä. Tällä hetkellä pelkkä aavistus ei ole riittävä syy tehdä henkilöntarkastusta vaan, täytyy olla perusteltava epäily.

Tutkimuskysymykseni opinnäytteessäni ovat:

1. Millaisia kokemuksia työntekijöillä on rajoitustoimenpiteiden käytöstä ja niiden vaikutuksista lastensuojelulaitoksen arkeen?

sen kehittymiseen. (Vilkkä 2015, 120–121.) Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu tämän opinnäytetyön tutkimusotteeksi myös siksi, että sen ominaisia piirteitä ovat vuorovaikutussuhteessa ja luonnollisessa ympäristössä kerätty aineisto. Luonnollinen ympäristö tässä tutkimuksessa tarkoittaa työpaikkaa, jossa haastateltavat työskentelevät. Lisäksi tutkittavien näkökulmien, merkitysten ja näkemysten huomiointi sekä tutkittavan ilmiön kokonaisvaltainen ymmärtäminen ovat ominaisia piirteitä. Kvalitatiivinen tutkimus antaa siis näkökulmia ihmisten kokemuksista ja näkemyksistä. (Kananen 2014, 18–19.) Metodologiaan sisältyvänä ajatuksena on, että tutkija ymmärtää tutkimukseensa sisältyvät mahdollisuudet ja rajoitteet suhteessa todellisuuteen ja toisiin tutkimuksiin. Metodologia tarkoittaa sääntöjä siitä, miten jotain välineitä ja metodeja käytetään, jotta saavutetaan asetettu päämäärä. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, 13.) Tässä opinnäytetyössä metodologia on yksi tutkimuksen välineistä.

2.3 Aineiston kerääminen

Aineiston keruu tapahtuu tässä opinnäytetyössä teemahaastattelun avulla. Alun perin olin ajatellut kyselylomaketta. Kysely osoittautui jatkuvasti liian pitkäksi ja raskaaksi. Haastattelussa voi paremmin hyödyntää lisäkysymyksiä, jos alkupe-
räinen kysymys osoittautuu haastateltavalle esimerkiksi liian vaikeaksi vastata. Kysymyksiin voi myös olla helpompi vastata suusanallisesti kuin kirjoittamalla. Teemahaastattelun avulla teemat johdattelevat haastattelua. Vastaukset tulevat suoraan minulle haastattelutilanteessa, eikä näin ollen tarvitse odottaa pitkiä aikoja aineistoa. Laadin haastattelua varten haastattelurungon (liite 1), joka ohjaa vastaajia yksi teema kerrallaan kertomaan vapaasti kokemuksiaan aiheesta.

Teemahaastattelu on haastattelutyypeistä yleisin tapa kerätä laadullista eli kvalitatiivista aineistoa. Se on haastattelu, jossa haastattelija määrittelee valmiiksi haastattelulle teemat, jotka ohjaavat keskustelua tiettyyn suuntaan. Teemahaastattelu mahdollistaa vapaan keskustelun teemojen puitteissa. Teemahaastattelun suosio perustuu sen helppouteen ja selkeyteen tutkimusmenetelmänä. Olennaisinta on, että tutkimuksessa näkyy rakennettu johdonmukainen kaari. Haastattelu säästää myös aikaa. Haastattelulla saadaan monipuolista ja syvällistä aineistoa sekä mahdollisesti hyvinkin erilaisia vastauksia. Haastattelu tähtää informaation

keräämiseen ja on siis ennalta suunniteltua päämäärähakuista toimintaa. Haastattelu tutkimuksen osana on vuorovaikutustilanne, jonka luonteenomaisia piirteitä ovat muun muassa ennalta suunnittelu. Haastattelu on haastattelijan ohjaama ja haastateltavan on voitava luottaa siihen, että annettuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti. (Hirsjärvi ja Hurme, 2004, 43.)

Teemahaastattelussa edetään teemojen mukaan ja runko on kaikille haastateltaville sama. Haastattelun sisällä voi tulla erilaisia kysymyksiä ja vastauksia riippuen haastateltavan kokemuksista. Kvalitatiivisen tutkimuksen kannalta tämä on hyvä, sillä tarkoituksena on tutkia kokemuksia ja tunteita. Tutkimuksessani ei ole olennaista, kuinka paljon rajoitustoimenpiteitä on tehty määrällisesti. Lähtien Lapin läänissä sijaitseville lastensuojelulaitoksille informaatiokirjeen (liite 2) lastensuojelun rajoitustoimenpiteisiin liittyen.

2.4 Aineiston analysointi

Haastattelin kolmea lastensuojelulaitoksen työntekijää, jotka olivat olleet 3–16 vuotta lastensuojelun sijaishuollossa töissä haastattelun ajankohtana. Kaksi haastattelua toteutin kasvotusten työntekijöiden työpaikalla ja yhden puhelimitse. Kaikki haastateltavat osallistuivat mielenkiinnolla ja avoimin mielin haastatteluun. Kaikki kokivat, että aihe on tärkeä ja varsinkin vähemmän lastensuojelualalla työskennelleiden tulisi perehtyä rajoitustoimenpiteisiin enemmän. Jokainen haastattelu kesti noin 30–40 minuuttia. Aika oli sopiva, ja jokainen koki, että sai sanottuksi sen mitä halusikin. Haastattelujen vähäinen määrä osoittautui ongelmaksi tutkimuksen edetessä. Jos tutkimukseen olisi osallistunut suurempi joukko ihmisiä, analyysi olisi todenmukaisempi.

Haastattelujen perusteella tein sisällönanalyysin siitä, kuinka rajoitustoimenpiteiden toteutumisen yhteydessä tapahtuvat asiat vaikuttavat arkeen ja työskentelyyn. Analysoin miten esimerkiksi huoltajille tiedottaminen, ja lapsen asenne rajoitukseen vaikuttaa työntekijöihin lastensuojelulaitoksissa. Sisällönanalyysi on kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytettävä aineiston analyysitapa. Siinä haastattelut litteroidaan, eli kootaan yhteen tekstimuotoon. (Kananen 2014, 99.) Tarkoituksena on saada esille tekstissä esiintyvät merkitykset ja pyritään saamaan selville tiivistetty ja yleistävä kuvaus ilman, että informaatioarvoa aineistosta menetetään. Aineistosta halutaan saada sisällönanalyysin avulla esiin yhtäläisyydet ja

erot kuvaamalla ne sanallisesti. Tämä on siis tarkoituksenmukainen analyysitapa, kun keskeisiä asioita halutaan tiivistää aineistosta sanallisessa muodossa.

Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Analysoitavat kohdat valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Avainajatus on, että teorian merkitys analyysin ohjaajana liittyy metodologiaan siten, että tutkimuksessa julkilausutut metodologiset sitoumukset ohjaavat analyysia. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 95.) Laadullisen tutkimuksen analyysin piirteiden mukaisesti aineiston analysointi etenee vaiheittain ja alkaa päätöksellä siitä mistä asioista aineistossa ollaan kiinnostuneita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104.) Tämän jälkeen litteroidaan. Litteroinnin avulla aineistosta pyritään löytämään vastaus esitettyyn tutkimusongelmaan, jonka jälkeen teksti käsitellään lopulliseen muotoonsa tiivistämällä se ensin olennaiseen asiakokonaisuuteen, luokittelemalla sekä täydentämällä mahdolliset esiin nousseet asiat uuden tiedonkeruun avulla. (Kananen 2014, 99–101.) Aineiston analyysi siis jatkuu litteroinnin jälkeen keräämällä ja erottamalla kiinnostavat asiat teemoittain pois muusta aineistosta. Aineiston analysoinnissa on olennaista osata jättää pois myös kiinnostavat, mutta tutkimuksen aiheen linjauksen rajat ylittävät tiedot ja muistaa analysoinnilla saadun tiedon yhtenäisyys tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelman kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105.)

2.5 Tutkimuksen konkreettinen toteutus

Keräsin opinnäytteeseeni aineistoa teemahaastattelun avulla. Kokosin haastattelurunkoon kysymyksiä, joihin uskoin haastateltavien pystyvän vastaamaan helposti. Haastattelun kysymykset koostuivat kolmesta teemasta: vaikutuksesta omaan työskentelyyn, vaikutuksesta ilmapiiri ja kokemuksista rajoitustoimenpiteisiin liittyen. Valitsin sellaisia kysymyksiä teemojen sisältä, joihin uskoin olevan helppo vastata ja vastauksia olisi helppo analysoida. Tutkimustuloksissa olen avannut tutkimustulosten analysointia hieman lisää.

Haastatteluihin varasin kaksi päivää. Toisena päivänä matkustin sijaishuoltopaikkaan, jossa tein kaksi haastattelua. Toisena päivänä haastattelin puhelimitse yhden henkilön. Kun kaikki haastattelut oli suoritettu, aloitin aineiston litteroinnin. Analysoin aineiston sisällönanalyysimetodilla, joka on yleinen tapa analysoida kvalitatiivisen tutkimuksen aineistoa. Litteroin aineiston erilliselle tiedostopohjalle,

josta pystyin myöhemmässä tulostenesittely vaiheessa tarkistamaan tutkimustuloksia. Käytin teoriaohjaavaa sisällönanalyysitapaa analysoidessani haastateltuja, sillä siinä ajattelua ohjaa vuoroin teoria ja aineisto. Havainnot sidotaan teoriaan, vaikka analyysi tehdään aineistolähtöisesti. (Sisällönanalyysi, 2020.) Analysoin haastattelut pohtien haastattelu kysymyksiä, haastateltavien vastauksia sekä miten ne vastaavat tutkimusongelmiini. Litteroinneista tarkistin mitä haastateltava oli sanonut ja tutkimustuloksissa selviää haastattelun tulokset. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkitaan ihmisten tuntemuksia ja kokemuksia eikä määriä kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Aineistoa analysoidessani teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä, pohdin vuorotellen mitä haastateltava vastasi, ja miten vastaus sopii tutkimuskysymykseen sekä teoriaan. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.) Tutkimustuloksissa on tarkemmin esitelty sisällönanalyysin tulokset.

Lastensuojelun sijaishuollossa laki säätelee toimintaa ja työskentelyä. Aineiston analyysissä tarkastelin vuoroin lastensuojelulakia ja saatuja vastauksia. Tutkimustuloksissa on esitelty haastattelu kysymys ja vastaus. Tuloksia on verrattu muun muassa lastensuojelulakiin. Koska tässä opinnäytetyössä tavoitteena oli saada tietoa rajoitustoimenpiteistä ja niiden vaikutuksista, teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla pystyin vertaamaan aineistoa teoriaan eli muun muassa lastensuojelulakiin ja rajoitustoimenpiteitä sääteleviin säännöksiin.

2.6 Tutkimusetiikka ja luotettavuus

Opinnäytetyössäni käyttämäni haastattelu laitoksien työntekijöille toteutettiin puhelimitse sekä kasvotusten. Puhelimitse tehty haastattelu tallennettiin ainoastaan opinnäytetyön teon ajaksi. Kasvotusten tehdyt haastattelut äänitettiin puhelimen nauhurilla ja äänitteet poistettiin materiaalin purun jälkeen. Haastattelumateriaalit säilytin tietoturvallisesti eikä vastaajien henkilöllisyyttä paljasteta opinnäytetyössä. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista. Ennen haastattelua lähitin informaatiokirjeen (liite 2) osallistujille ja sovimme yhdessä yhteisen ajankohdan haastattelulle.

On tärkeää noudattaa sosiaalialan etiikkaa, joka edellyttää tekijältään kykyä toimia oikein ja arvioida eettiset seikat jo lähestymistavan suunnittelussa. Tutkimus

tai sen toimintatavat eivät voi olla ristiriidassa sosiaalialan yleisten periaatteiden eli ihmisarvon, oikeudenmukaisuuden, itsenäisyyden, elämänhallinnan, syrjäytymisen ja osallisuuden sekä itsemääräämisoikeuden ja yksityisyyden kanssa. Sosiaalialan tutkimus hyödyntää arkitietoa ja rutiineja ja tavoittelee ymmärrystä tutkimaansa aihetta kohtaan ja on erityisen paikka-, aika- ja tulkitsijasidonnaista. (Talentia 2017.) Tämä opinnäytetyö käsittelee sosiaalialan luonteen mukaisesti sensitiivisiä asioita, jolloin tutkimuseettisiin asioihin on kiinnitettävä huomiota tarkemmin.

Tutkimuksessa on olennaista analyttisyys, joka tarkoittaa perusteellista ja taustoittavaa tutkimusotetta. Aiheen tarkastelun on oltava puolueetonta ja oman ajattelun ja suhtautumisen kriittistä. Tutkimusta toteutettaessa on käytettävä eettisesti oikeita ja vastuullisia toimintatapoja. Ihmistieteissä olennaista on itsemääräämisoikeuden ja yksityisyyden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä tietosuojaan turvaaminen. (TENK 2012.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, mitä tietoa voi käyttää ja mihin, sekä miten ja kuinka kauan tietoa säilytetään.

Koska opinnäytetyön aiheena ovat lastensuojelun rajoitustoimenpiteet ja aineistonkeruun kohteena ovat sijaishuollossa työskentelevät ohjaajat, eettisyyteen on kiinnitetty erityistä huomiota. Eettisyys on huomioitu niin, että haastatteluun osallistujat olivat yli 18-vuotiaita. Osallistuminen tapahtui nimettömästi ja tulokset on esitetty niin ettei sijaishuoltopaikkaa, jossa henkilöt työskentelevät voida tunnistaa. Tunnistettavia yksityiskohtia ei paljasteta opinnäytetyössä, jos niitä ilmeni haastattelussa. Kohderyhmälle painotettiin, että aineistonkeruuseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Osallistujia informoitiin selkeästi, mihin kyselystä saatuja tietoja käytetään. Osallistujille kerrottiin tutkimuksen aihe, tavoite ja tietoja aineistonkeruun toteuttamisesta.

3 LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

3.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelun sijaishuollon muotoja ovat perhehoito, ammatillinen perhekoti, lastensuojelulaitokset ja muu laitoshuolto tai muu lapsen tarpeiden mukainen sijoitusmuoto. Sijaishuoltopaikan on vastattava lapsen tarpeita ja olla lapsen edun ja turvallisuuden takaamisen mukainen. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona. Sijaishuoltoon voidaan kuitenkin sijoittaa vain sosiaalihuollon johtavan viranhaltijan ja tahdonvastaisissa huostaanotoissa hallinto-oikeuden huostaanottama lapsi. On tärkeää erottaa sijaishuolto ja sijoittaminen toisistaan. (Lastensuojelulaki 417/2007 14:83 §.)

Sijaishuollon täytyy olla lainmukaista, turvallista sekä laadultaan sellaista, että lapsen tarpeisiin voidaan vastata ja sijaishuollolle asetettuja tavoitteita saavutetaan. Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen perusteella sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti enintään kuudeksi kuukaudeksi myös vanhempansa tai muun huoltajansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi silloin, kun valmistellaan lapsen kotiin palaamista kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen tai kun se on lapsen edun kannalta muusta syystä perusteltua. (Lastensuojelulaki 417/2007 10:49§.)

Huostaanotto tarkoittaa lastensuojelussa viimesijaisinta keinoa turvata lapsen kasvu ja kehitys. Se tarkoittaa sitä että, vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta siirtyy viranomaisille. Lapsi otetaan huostaan sosiaalihuollon toimesta, jos lapsen huolenpidossa on puutteita tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Lapsen vaarantaessa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla vastaavalla tavalla vaarantaa itsensä, lapsi otetaan huostaan. Sijaishuolto ja huostaanotto voidaan järjestää vain, jos avohuollon tukitoimet eivät ole sopivia, mahdollisia tai ovat osoittautuneet riittämättömiksi tai sijaishuolto on lapsen edun mukainen. (Lastensuojelulaki 417/2007 9:40§.)

Kiireellinen sijoitus on lapsen turvaamistoimi, jossa järjestetään kiireellisesti sijaishuoltona tämän tarvitsema hoito ja huolto, jos lapsi on välittömässä vaarassa.

Kiireellinen sijoitus on vakava puuttuminen ihmisen elämään ja yksityisyyteen. Se on viimesijainen toimenpide, kun ei ole muita mahdollisuuksia turvata lapsen tilannetta. Jos lapsi on välittömässä vaarassa, hänelle voidaan järjestää kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsema hoito ja huolto. (THL 2021a.) Välitön vaara on määritelty niin, että lasta ei voida turvallisesti jättää kotiin, eikä tilannetta voida turvata avohuollon tukitoimien avulla. Välitön vaara voi olla muutakin kuin kuoleman- tai muu fyysinen vaara. Henkinen väkivalta ja muu kaltoinkohtelu voi olla peruste kiireellisen sijoituksen tekemiseen. (STM 2015). Kiireelliselle sijoitukselle voi olla monia syitä.

Lapsi voidaan sijoittaa vankeusrangaistustaan suorittavan tai tutkintavankeudessa olevan vanhempansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi vankilan perheosastolle enintään siihen saakka, kun lapsi täyttää kaksi vuotta. Alle kolmivuotiaan lapsen sijoitus voi jatkua perheosastolla, jos lapsen etu sitä välttämättä vaatii. (Lastensuojelulaki 417/2007 10:49§.)

3.2 Lapsen asema lastensuojelussa

Lastensuojelu koostuu monesta eri osa-alueesta, jolla halutaan turvata lapsen kasvu ja kehitys. Lastensuojelun asiakkuus ei suoraan tarkoita, että lapsi otettaisiin huostaan vaan se on viimeinen keino puuttua lapsen kasvun turvaamiseen. Lastensuojelulaki velvoittaa turvaamaan lapsen oikeuden turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeleluun. (Lastensuojelulaki 417/2007 1:4§.) Lastensuojelulaissa on määritelty laajasti, kuinka hyvinvoinnin edistämällä voidaan ehkäistä varsinaista lastensuojelun tarvetta. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoitus on tarjota apua ja tukea varhaisessa vaiheessa, jolloin ongelmien syntyminen voidaan ehkäistä tai estää niiden pahentuminen. Ehkäisevä lastensuojelu toteutuu neuvoloissa, päivähoitossa sekä kouluissa. (Lastensuojelulaki 417/2007 1:3§.)

Lapsen oikeudet on säädetty Suomen perustuslakiin sekä Suomea sitovissa Euroopan ihmisoikeussopimuksissa sekä myös YK:n lapsen oikeuksien yhteissopimuksessa. Edellä mainituissa veloitetaan lapsen edun asettaminen etusijalle kaikessa viranomaistoiminnassa. YK:N lapsen oikeuksien yhteissopimuksen kol-

mannen artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Lapsella on erityisiä oikeuksia sijaishuollon aikana. Lastensuojelulain mukaan näitä ovat muun muassa oikeus laadultaan hyvään sosiaalihooltoon ja tarpeita vastaavaan sijaishuoltopaikkaan, oikeus hyvään kohteluun, oikeus tavata hänelle läheisiä ihmisiä, oikeus tavata sosiaalityöntekijää, oikeus saada tietoa omasta tilanteestaan sekä oikeus saada käyttövaroja. Lapsen oikeuksien toteutumisesta vastaavat sijoittajakunnan sosiaaliviranomaiset, sijaishuoltopaikka ja lapsen vanhemmat. Kaikilla osapuolilla on velvollisuus toimia lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. (Lastensuojelulaki 417/2007 10:52 §.)

Lapsi on arvokas ja hänen elämänvaiheensa ja ihmissuhteensa ovat ainutkertaisia. Lapsen kunnioittaminen ohjaa kaikkia käytännön valintoja. Lapsi on ensisijaisesti kehittyvä lapsi, vaikka hän olisi lastensuojelun asiakas tai hänellä olisi diagnooseja ja elämää häiritseviä oireita. Sijaishuollon täytyy tuntea lapsen ydintarpeet, kehityksen vaiheet sekä ikäkauden mukaiset tarpeet. Sijaishuoltoa järjestetään lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. On tärkeää pystyä erottamaan lapsen tarpeet vanhempien tarpeista. Aikuisten omat päämäärät eivät saa ohjata sijaishuollon järjestämistä vaan keskiössä on aina lapsi. Jo pelkästään vuorovaikutus ja sujuva arki hoitavat lasta. Lapsikeskeinen vuorovaikutus vaikuttaa olennaisella tavalla kehitykseen ja myös korjaa sitä. Jokainen lapsi kohdataan yksilönä. (THL 2021 c.)

3.3 Hyvää kohtelua koskeva suunnitelma

Hyvää kohtelua koskevan suunnitelma on osa omavalvontasuunnitelmaa. Sen täytyy olla erillinen kokonaisuus, joka arvioidaan sekä tarkastetaan joka vuosi. Hyvää kohtelua koskevan suunnitelman laatimisessa ja sen tarkistamisessa on kuultava toimintayksikköön sijoitettuja lapsia ja heille on annettava mahdollisuus osallistua suunnitelman tekemiseen. Valmis suunnitelma täytyy käydä yhdessä läpi yksikköön sijoitettujen lasten kanssa ja suunnitelma tulee sijoittaa kaikkien nähtäville. Suunnitelma tulee lähettää tiedoksi lapsen sijoituksesta vastaavalle kunnalle ja yksikköön sijoitetun lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Hyvää kohtelua koskevaan suunnitelmaan kirjataan:

- toimenpiteet lasten ikätasaisen itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi, tukemiseksi ja ylläpitämiseksi
- sijaishuoltopaikan menettelytavat ja 4 a §:ssä tarkoitetuista hyvästä hoidosta, kasvatuksesta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellisesta valvonnasta ja huolenpidosta, joiden avulla sijaishuolto toteutetaan ensisijaisesti ilman lastensuojelulain 11 luvussa tarkoitettuja rajoituksia
- miten rajoitusten käytön yhteydessä huolehditaan kaikkien yksikössä olevien lasten turvallisuudesta
- miten palvelujen tai hoidon toteuttamiseen osallistuvien henkilöiden ja muiden toimintayksikössä työskentelevien tai oleskelevien turvallisuudesta huolehditaan rajoitusten käytön yhteydessä ja muissa tilanteissa, joissa heihin saattaa kohdistua väkivallan uhkaa
- miten lastensuojelulaissa tarkoitetut rajoitukset toteutetaan ja missä tilanteissa niitä voidaan käyttää
- yleisistä toimintatavoista rajoitusten käytön jälkeen ja
- kuinka lapsille kerrotaan heidän oikeusturvakeinoistaan (muutoksenhaku, muistutus ja kantelu)

Suunnitelman tarkoituksena on lisätä avoimutta sekä yhteisymmärrystä yhteisistä säännöistä ja toimintatavoista. Suunnitelman avulla ja sen laatimalla yhdessä voidaan luoda hyvää ja avointa keskustelua muun muassa rajoitustoimenpiteistä ja hyvin laaditun suunnitelman avulla pyritään vähentämään rajoitusten käytön tarvetta sekä ennaltaehkäistään rajoitustoimenpiteiden käyttöä. (Lastensuojelulaki 417/2007 11:61 b §.)

3.4 Ohjaajien tehtävät lastensuojelulaitoksessa

Kasvatus- ja hoitohenkilökuntaan kuuluvien työntekijöiden eli ohjaajien työtehtäviin kuuluu lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen. Ohjaajat auttavat lasten-

suojelulaitoksissa lasta koulun käynnissä, tukevat suhteita vanhempiin ja huoltajiin sekä tekevät moninaista kasvatustyötä. Ohjaajien tärkein tehtävä on kasvattaa sijoitetusta lapsesta ”yhteiskuntakelpoinen” ihminen. Laitoksessa lapsi oppii käytöstapoja ja arjen perusasioita, kuten kaupassa käyntiä, ruuanlaittoa ja siivousta. Näissä kaikissa ohjaajat ovat lasten tukena ohjaamassa toimintaa.

Lastensuojelulaitoksissa jokaisessa yksikössä täytyy olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä olevaa työntekijää ja henkilöstöllä tulee olla riittävä koulutus, kokemus ja ammattitaito tehtäväänsä (THL 2021b). Lastensuojelulain (417/2007) 60 §:n mukaan lastensuojelulaitoksessa on oltava lasten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 3 §:ssä tarkoitettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä tai muuta henkilökuntaa. Sosiaalihuollossa voi työskennellä sekä lain nojalla ammattioikeuden saaneet laillistetut ammattihenkilöt että nimikesuojatut ammattihenkilöt, joilla on oikeus käyttää sosiaalihuollon ammattihenkilön ammatinimikettä. Laillistettuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ovat sosiaalityöntekijä, sosionomi, geronomi ja kuntoutuksen ohjaaja. Nimikesuojattuja sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ovat lähihoitaja, kodinhoitaja ja kehitysvammahoitaja. (Valvira 2021.)

Työnantaja on velvollinen perehdyttämään työntekijän tämän aloittaessa uudessa työssä. Työntekijä tulee perehdyttää riittävästi työhön, työpaikan työolosuhteisiin sekä turvallisiin työtapoihin erityisesti ennen uuden työn tai tehtävän aloittamista. Työntekijälle tulee antaa opetusta ja ohjausta työn haittojen ja vaarojen estämiseksi sekä työstä aiheutuvan turvallisuutta tai terveyttä uhkaavan haitan tai vaaran välttämiseksi. Työntekijälle tulee myös tarjota opetusta ja ohjausta sekä koulutuksia. (Työturvallisuuslaki 2002/738 14:1§.)

4 LAPSEN RAJOITTAMINEN SIJAISHUOLLOSSA

4.1 Lainsäädännön taustoitus

Lastensuojelutoiminnassa noudatetaan yksityiskohtaista lainsäädäntöä lastensuojelun järjestämisestä. Lisäksi on yleisempiä lakeja muun muassa perus- ja ihmisoikeuksista, joita täytyy noudattaa. Lakien noudattaminen on äärimmäisen tärkeää, jotta lapsen itsemääräämisoikeus säilyy ja lastensuojelutoiminta toimii. Lait määrittelevät miten työntekijät toimivat sijaishuollossa. Jokaisesta rajoituksesta tulee tehdä päätös ja toimia aina lain mukaan. Sijoitettujen lasten oikeusturvan vuoksi se on erittäin tärkeää. Laitokset, perhekodit ja koulukodit eivät ole vain lasten koti, jossa ohjaajat voivat niin sanotusti leikkiä vanhempia, vaan siellä täytyy toimia lain mukaan ja asettaa rajat. Rajoitustoimiin voidaan ryhtyä vain, jos niille on perusteet. Sijaishuoltoympäristö eroaa monin eri tavoin kotiloista. Kotona voi olla kovempi kuri kuin laitossympäristössä, vaikka voisi kuvitella, että lastensuojelulaitoksessa kuri on kovaa. Nykylainsäädäntöä noudattamalla ei näin välttämättä kuitenkaan ole.

Lastensuojelulaki itsessään sisältää yksityiskohtaiset säännökset osapuolten oikeuksista ja miten toiminta on järjestettävä. Kaikki päätökset on tehtävä ensisijaisesti lapsen etu edellä ja lisäksi lapsen mielipide ja toivomukset on otettava huomioon. Myös sosiaalihuoltolakia sovelletaan lähes kaikkeen kunnalliseen sosiaalihuoltoon. Laki sisältää yleiset säännökset siitä, mitä ja miten sosiaalipalveluita järjestetään ja toteutetaan. Sosiaalihuoltolaissa taataan asiakkaalle oikeus hyvään kohteluun, oikeus saada selvitys erilaisista toimenpidevaihtoehdoista sekä itsemääräämisoikeus. Laissa säädetään myöskin salassapito- ja vaitiolovelvollisuus, joka koskee sosiaalihuollon järjestäjiä. (Minilex, 2021.)

Hallintolaki ohjeistaa päätöksentekoa silloin, kun se kohdistuu asiakkaan itsemääräämisoikeuteen. Se on yleislaki, jota sovelletaan lähestulkoon kaikkeen viranomaistoimintaan, mukaan lukien lastensuojeluun. Hallintolaki ohjaa hallintoa toimintaa lukuisin eri periaattein. Lastensuojelussa hallintolaki määrää päätöksentekoon liittyviä asioita, kuten velvollisuus kuulla asianosaista ja velvollisuus perustella päätös. (Minilex, 2021.)

Perustuslaki otetaan myös huomioon lastensuojelussa. Se määrittää perus- ja ihmisoikeuksia, kuten esimerkiksi yhdenvertaisuuden, oikeuden elämään, henkilökohtaiseen vapauteen sekä koskemattomuuteen. Perustuslaki takaa jokaiselle oikeuden hyvään hallintoon. Perustuslaissa säädetään erikseen, että lapsia kohdellaan tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Rajoitustoimenpiteillä voidaan rajoittaa perusoikeuksia ja rajoittaminen on aina vakava puuttuminen lapsen oikeuksiin. (Minilex, 2021.)

Aluehallintovirastojen tehtävänä on erityisesti valvoa rajoitustoimenpiteiden käyttöä lastensuojelulaitoksissa. Aluehallintoviraston täytyy valvontaa toteuttaessaan varata lapselle tilaisuus luottamukselliseen keskusteluun aluehallintoviraston edustajan kanssa. (Lastensuojelulaki 417/2007 13:80 §.)

4.2 Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa

Lastensuojelulain mukaisilla rajoituksilla ja rajoitustoimenpiteillä tarkoitetaan sijaishuoltoon sijoitettuun lapseen kohdistettavia rajoitustoimenpiteitä sekä sijaishuollossa olevan lapsen ja hänen läheisten välistä yhteydenpidon rajoittamista. (Saastamoinen 2008, 141). Rajoitustoimenpiteiden tavoitteena on turvata hoivan laatu sekä sijaishuollon tarkoituksen, välttämättömän huolenpidon, toteutuminen sijaishuoltopaikoissa estämällä lapsen itsensä tai muiden henkilöiden vahingoittaminen rajoittamalla jotain 25 lapselle kuuluvaa ihmis- tai perusoikeutta. (Saastamoinen 2018, 7–8.) Olennaista rajoitustoimenpiteiden käsitteen kannalta on huomata ero lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden ja sääntöjä sekä vastuullisuutta tavoittelevien kasvatuksellisten rajoitusten välillä (Saastamoinen 2018, 24).

Rajoitustoimenpiteitä ovat:

1. Yhteydenpidon rajoittaminen
2. Aineiden ja esineiden haltuunotto
3. Henkilöntarkastus
4. Henkilönkatsastus
5. Omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen

6. Omaisuuden ja lähetysten luovuttamatta jättäminen
7. Kiinnittäminen
8. Liikkumisvapauden rajoittaminen
9. Eristäminen
10. Erityinen huolenpito.

(Lastensuojelulaki 417/2007 11: 62, 65–66, 66 a, 67–69, 69 a, 70 §)

Näistä yhteydenpidon rajoittaminen koskettaa myös vanhempia ja huoltajia, sillä toimenpiteellä voidaan muun muassa rajoittaa lapsen oikeutta tavata vanhempiaan tai muita läheisiään. Tällä voidaan rajoittaa lapsen oikeutta pitää yhteyttä läheisiinsä puhelimitse tai muita välineitä käyttäen sekä esimerkiksi ottaa rajoituksen ajaksi sijaishuoltopaikan haltuun lapsen hallussa olevat yhteydenpitoon käytettävät laitteet ja välineet tai rajoittaa niiden käyttöä. (Lastensuojelulaki 417/2007 11:62 §.)

Lastensuojelussa normaalia elämää rajoittavaa toimenpidettä, kuten älypuhelimien takavarikointi ei saa tehdä, ellei sille ole todella painavaa ja pätevää syytä. Normaaleissa kotioiloissa tämä on sallittua. Puhelimen pois ottaminen sijaishuollossa on toimenpide, josta täytyy tehdä kirjallinen päätös ja tiedottaa siitä huoltajille sekä lapselle. Puhelinta ei saa ottaa lapselta pois hetken mielijohteesta vaan se on yhteydenpidonrajoittamista. Ydinperheessä lapselta voi ottaa puhelimen pois vaikkapa ruokalutilanteen rauhoittamiseksi. Näinkin pieniä asioita joudutaan pohtimaan lastensuojelussa. Tilanteet, joissa harkitaan rajoitustoimenpidettä, pyritään aina ensin suusanallisin keinoin rauhoittamaan tilanne. Huoltajalla, lapsen vanhemmalla ja henkilöllä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen rajoitustoimenpidettä ollut, on muutoksenhakuoikeus kaikkiin muihin toimenpiteisiin paitsi henkilötarkastukseen, henkilökatsaukseen omaisuuden ja tilojen tarkastaminen sekä lähetysten tarkastaminen luottamuksellista kirjettä tai viestiä lukematta ja kiinnipitoon. Useimmat muutoksenhakuoikeudet menevät hallinto-oikeuden kautta. (Lastensuojelulaki 417/2007 11:89 §.)

Lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan kiireellisesti sijoitettuun, huostaanotettuun tai hallinto-oikeuden väliaikaismääräyksellä sijoitettuun lapseen. Mitään rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää lapseen, joka on sijoitettu avohuollon tukitoimena. (Lastensuojelulaki 417/2007 11:61 §.) On huomioitava, että rajoitustoimenpiteitä ei saa käyttää rangaistuksena esimerkiksi huonosta käytöksestä. Toimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan lapsen oman tai toisen henkilön terveys tai turvallisuus on vaarassa ja rajoitustoimenpiteet ovat välttämättömiä. Rajoitustoimenpiteistä pitää aina valita lievin mahdollinen ja kun toimenpiteille ei ole enää lainperusteista tarvetta ne täytyy lopettaa tai lieventää heti. Lapsen ihmisarvoa täytyy kunnioittaa ja toimenpiteet toteutettava mahdollisimman turvallisesti. (Lastensuojelulaki 417/2007 11:61§.) Rajoitustoimenpiteitä saa käyttää ainoastaan sijaishuollon laitoshoidossa. Yhteydenpidon rajoittamista saa käyttää myös esimerkiksi perhehoidossa ja muussa sijaishuollossa. Lastensuojelulaissa tarkoitettuja laitoksia ovat lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit sekä muut niihin verrattavat lastensuojelulaitokset eli perhekotiyhteisöt, perhetuki- ja perhekuntoutusyksiköt sekä perheryhmäkodit. (Lastensuojelulaki 417/2007 11:61§.)

4.3 Päätöksentekijät ja toteuttajat

Kun tehdään päätös, että rajoitustoimenpidettä käytetään, toteuttaja määritellään jokaisessa rajoitustoimenpidesäännöksessä erikseen. Toimivalta rajoituksen toteuttamiseen voi olla lastensuojelulaitoksen johtajalla, lastensuojelulaitoksen johtajan määräämällä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä. Rajoitustoimivaltaa sovelletaan lastensuojelulaitoksissa riippumatta siitä, onko nimetty henkilö virka- vai työsuhteessa. (Saastamoinen 2008, 155–156.) Rajoitustoimenpiteiden kirjallisen hallintopäätöksen tekee:

1. Lastensuojelulaitoksen johtaja
2. Lastensuojelulaitoksen johtajan määräämä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö
3. Kunnan johtosäännössä määritelty johtava sosiaalihuollon viranhaltija

4. Kunnan johtosäännössä määritellyn johtavan sosiaalihuollon viranhaltijan määräämä henkilö
5. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä

Tilanteissa, kuten kiinnipito vaaratilanteessa, ei tehdä päätöstä etukäteen, tilanteeseen mennään heti, jotta vältytään vahingoilta. Kiinnipitotilanteeseen mennessä on kuitenkin hyvä sanoittaa lapselle mitä ollaan tekemässä ja miksi. Tilanteesta tehdään jälkikäteen kirjallinen rajoitustoimenpidepäätös. Lastensuojelulakiin on myös lisätty jatkuvan arvioinnin tärkeys. Jos lapseen on kohdistunut rajoituksia, sijaishuoltopaikassa on arvioitava niiden käyttöä yhdessä lapsen kanssa heti, kun hän kykenee ymmärtämään asian merkityksen. (Lastensuojelulaki 417/2007 11:74 a §.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Ohjaajien kokemukset rajoitustoimenpiteistä

Haastatteluun osallistui kolme naishenkilöä, jotka olivat työskennelleet lastensuojelun sijaishuollossa 3–16 vuotta. Kaikki työskentelivät haastattelun ajankohtana perustason yksikössä. Haastatteluissa kysyin osallistujilta, mitä rajoitustoimenpiteitä he olivat käyttäneet. Kaikki olivat käyttäneet ainakin kolmea eri rajoitustoimenpidettä, mutta kukaan ei tarkalleen muistanut jokaista toimenpidettä, jota on käyttänyt. He kertoivat siis muistinsa mukaan mitä ainakin ovat käyttäneet. Yleisimmiksi osoittautuivat aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilönkatsastus sekä liikkumisvapauden rajoitus. (Taulukko 1).

Taulukko 1 Käytetyt rajoitustoimenpiteet

	n	Prosentti
Yhteydenpidon rajoittaminen	1	33,33 %
Aineiden ja esineiden haltuunotto	3	100 %
Henkilöntarkastus	2	66,67 %
Henkilönkatsastus	3	100 %
Omaisuuuden ja lähetysten tarkastaminen	2	66,67 %
Lähetysten luovuttamatta jättäminen	0	0 %
Kiinnipitäminen	0	0 %
Liikkumisvapauden rajoittaminen	3	100 %
Eristäminen	0	0 %
Eriytynyt huolenpito	1	33,33 %

Kysyin haastateltavilta mitä rajoitustoimenpiteitä he ovat tehneet, jotta pystyn jatkokysymyksissä huomioimaan, onko heillä konkreettista kokemusta eri rajoitustoimenpiteistä. Taulukon 1 perusteella (taulukko 1) voin todeta, että useita rajoitustoimenpiteitä on tehty. Kysymys sopi alkuun hyvin, sillä haastateltavat pystyivät palauttamaan mieleen mitä rajoitustoimenpiteitä on olemassa ja mitä he ovat toteuttaneet. Kun haastateltavilta kysyttiin mitä mieltä he ovat yleisesti rajoitustoimenpiteistä, kaikki olivat sitä mieltä, että ne ovat tarpeellisia. Sijaishuollossa rajoitustoimenpiteet ovat osana kasvatusta, jos lievemmät ”kotikasvatukselliset keinot” eivät toimi. Rajoitustoimenpiteet koetaan tarpeellisena ja niillä voidaan

suojata nuorta. Yksi haastateltavista kertoi oman näkemyksensä, että paras tilanne olisi se, että rajoitustoimenpiteitä ei tarvitsisi ollenkaan käyttää. Perus- ja ihmisoikeussäännösten mukaan rajoitusten käytön on perustuttava täsmällisiin, tarkkarajaisiin ja laissa määriteltyihin edellytyksiin. Rajoituksilla puututaan lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin. (Lastensuojelulaki 417/2007 11:61 a §.)

”No kyllä siis silloin, jos on todella iso huoli nuoresta tai nuori on itse vaarantanut kasvun, terveytensä ja kehityksensä niin silloin ne on paikallaan että kyllä niihin pitää löytyä ne lainmukaiset perusteet, ennenku niitä käytetään mutta ei voi niinku miten sattuu käyttää että, kyllä ne niinku tarpeen joissaki tapauksessa on.”

Yksi osallistujista kertoi, että hänen entisessä työpaikassaan rajoitustoimenpiteitä olisi tehty ”mielivaltaisesti”. Hän kertoi tilanteen, jossa nuori oli kuukauden päästä täyttämässä 18 vuotta ja tämä oli poistunut luvatta laitoksesta. Tämän johdosta hänelle oli ensin sijaishuolto paikassa asetettu seitsemän vuorokauden kestävä liikkumisvapauden rajoitus ja sosiaalityöntekijä oli päättänyt vielä jatkaa rajoitusta 30 vuorokauden pituiseksi. Haastateltava kertoi, että ei millään ymmärtänyt miksi näin oli tehty. Rajoitustoimenpide ei palvellut nuoren tilannetta ollenkaan. Tässä tapauksessa haastateltavalla ei ollut sanavaltaa, eikä hänen näkemystään otettu huomioon tilanteessa. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että rajoitustoimenpiteiden on hyvä olla olemassa. Muut keinot pitäisi kuitenkin haastateltavien mielestä kokeilla ensin ja lain sekä lapsen edun täytyy aina toteutua rajoitustoimenpidettä mietittäessä. Jokainen mahdollinen rajoitustoimi on aina mietittävä erikseen tapauskohtaisesti.

Haastateltavat työntekijät käsittelevät lapsen kanssa rajoitustoimenpiteet vakiintuneen tavan mukaisesti. Yksi osallistujista koki, että kaikki uudet työntekijät eivät kuitenkaan ole tarpeeksi perehtyneitä tai heitä ei ole perehdytetty tarpeeksi. He eivät välttämättä tiedä miten käydä läpi rajoitustoimenpide nuoren kanssa. Jokainen haastateltava koki, että pyrkivät aina kuitenkin käymään tilanteet rauhallisesti ja selkeästi läpi. Lastensuojelulaitosten on kirjattava kaikki lastensuojelulain 11 luvun mukaiset rajoitustoimenpiteet. Useimmista rajoitustoimenpiteistä tehdään lisäksi päätös ja osaan näistä päätöksistä saa hakea muutosta. (Lastensuojelulaki 417/2007 11:62–71 §.)

Jokainen haastateltava kertoi, että vanhemmille tiedotettiin lapsen kohdistuvasta rajoitustoimenpiteestä pääosin suusanallisesti puhelimitse. Samalla puhelussa kysytään vanhempien mielipide ja rajoituspäätös postitetaan erikseen vanhemmille tiedoksi. Haastattelukysymyksen vastaukset olivat odotettavissa, sillä puhelimitse tiedoksi antaminen on hyvin yleinen tapa nykyään. Rajoitustoimenpiteen toteutushetkellä vanhemmat eivät yleensä ole paikan päällä todistamassa tilannetta.

5.2 Rajoitustoimenpiteiden vaikutus työntekijän työskentelyyn

Haastateltavilta kysyttiin, vaikuttaako rajoitustoimenpiteiden toteuttaminen omaan työskentelyyn. Kaikki vastasivat eri tavalla. Yksi haastateltavista koki, että rajoitustoimenpiteiden käyttö on vain osa työtä. Niiden toteuttaminen ei ole mieluisin työtehtävä, mutta rajoitustoimenpiteiden käyttö ei vaikuta omaan työskentelyyn. Toinen koki vahvasti, että rajoitustoimenpiteet vaikuttavat monella eri tavalla työntekoon. Rajoitustoimenpidepäätöstä tehdessä täytyy tehdä paljon pohdintaa tilanteessa ja se voi vaatia paljon aikaa ja yhteydenottoja eri viranomaisiin. Kolmas kertoi, että rajoitustoimenpiteet eivät vaikuta omaan työskentelyyn, mutta ne vaikeuttavat monia muita työtehtäviä. Tämä kysymys oli hyvä, koska jokaisen kokemus oli erilainen. Jos otanta olisi ollut suurempi, vastauksissa olisi varmasti ollut vielä enemmän hajontaa. Jokainen voi kokea rajoitustoimenpidetilanteet hyvin eri tavoin.

”Se on niinku vaativa tehtävä kuitenkin loppujen lopuksi, koska se vaatii sitä pohdintaa. Pohdin sitä, että onko se tarpeen siinä tilanteessa? Se on semmoinen prosessi, joka on laaja ja vaativakin prosessi kaikkineen, alusta lähtien sen alku pohdinnan, että miksi ollaan siinä tilanteessa, että sitä tarvii käyttää, sitten siihen loppuun saakka.”

Rajoitustoimenpiteet voivat myös aiheuttaa ongelmia. Haastateltavat kertoivat, että jos nuori ei ymmärrä rajoitustoimenpiteen tärkeyttä ja tarvetta, vaarana voi olla, että nuori hermostuu tai ei suostu käsittämään rajoitustoimenpidettä. Rajoitustoimenpidetilanteessa täytyy miettiä, tarvitseeko turvata toiset nuoret tai henkilöstöä. Rajoitustoimenpiteet voivat myös aiheuttaa epäluottamusta kasvattajan ja nuoren välille.

Kaksi haastateltavaa kolmesta kaipasi lisää perehdytystä rajoitustoimenpiteisiin. Lastensuojelussa työntekijöiden vaihtuvuus voi olla yksi ongelmakohta perehdytykseen liittyvissä asioissa. Perehdytys vie aikaa ja arki voi olla sijaishuoltopaikassa usein kiireistä. Sijaishuoltopaikoissa perehdytykseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota, jotta työntekijöillä olisi turvallisempi olo tehdä työtä. Haastattelujen perusteella perehdytystä kaivataan käytännön asioihin, kuten esimerkiksi, miten toteutetaan, mitä välineistöä käytetään sekä lisäksi keinoja kasvatustietoihin. Työntekijät voivat olla keinottomia ja tarkan lainsäädännön vuoksi täytyy tietää mitä tekee, jottei loukkaa lapsen ihmisoikeuksia. Henkilöstön riittävästä määrästä, osaamisesta ja perehdytyksestä on huolehdittava siten, etteivät niihin liittyvät puutteet aiheuta rajoitusten käyttämistä lapsen turvallisuutta vaarantavia ja ihmisarvoa alentavia rajoitustoimenpiteiden toteuttamistapoja ja käytäntöjä. (THL 2021d.)

5.3 Rajoitustoimenpiteiden vaikutus ilmapiiriin

Haastattelussa kysyin, millaisia vaikutuksia haastateltavat ovat havainneet rajoitustoimenpiteiden käytöstä lapsen ja työntekijän väliseen suhteeseen. Kaksi haastateltavaa kertoivat, että rajoitustoimenpiteet eivät vaikuta suhteeseen. Rajoitustoimet eivät kuitenkaan tee väleistä läheisempiäkään. Yhden haastateltavan kokemus oli, että rajoitustoimenpiteet vaikuttavat paljonkin työntekijän ja lapsen väliseen suhteeseen. Tämä henkilö työskenteli haastattelu ajankohtana osaston vastaavana ja hänen kokemuksensa mukaan päättäjätasolle tulee enemmän kritiikkiä rajoituksista. Lapset kokivat haastateltavan mukaan, että päätöksiä tehdään ilkeyden vuoksi. Tämän kysymyksen olisin voinut muotoilla eri tavalla. Työntekijän ja lapsen suhteeseen rajoitustoimenpiteet eivät vaikuta suuresti. Kuitenkin tässäkin tuli esiin haaste, jossa korkeammassa päätäntävallassa olevaa henkilöä pidetään ilkeänä, koska tämä on useammassa rajoitustoimenpide päätöksissä mukana.

Kysyin ovatko työntekijät kokeneet väkivaltaa työssään. Haastateltavat vastasivat:

”Kyllä, vähintään henkistä”

”Kyllä olen, uhkaavia tilanteita”

”On niitä tilanteita ollu, mutta minä en oo niitä joutunu kohtaamaan”

Lastensuojelulaitoksessa työntekijällä on lähtökohtaisesti oikeus turvalliseen ja väkivallattomaan työskentely ympäristöön sekä koskemattomuuteen. Kuitenkin uhka- ja väkivaltatilanteita kohdataan sosiaalialalla keskimääräistä enemmän. (Hoikkala & Kuokkanen 2017, 31.) Haastateltavani työskentelivät perustason yksikössä, joissa sijoitettujen lasten ongelmat ja haasteet voivat usein olla pienempiä kuin esimerkiksi erityisyksikköön sijoitettujen lasten ongelmat. Kaikki haastateltavat olivat kokeneet tai tietoisia että myös heidän yksikössään on ollut väkivaltaista käytöstä. Kysyin kysymyksen väkivallasta ja vastaukset olivat hyviä tutkimusongelmaan: millaisia kokemuksia työntekijöillä on rajoitustoimenpiteiden vaikutuksesta kasvatustyöhön. Väkivallan uhka vaikuttaa työntekijään, vaikka sitä ei varsinaisesti osaisi pukea sanoiksi.

Kokonaisvaltaisesti rajoitustoimenpiteiden käyttö ei vaikuta ilmapiiriin. Lapsi, johon rajoitus kohdistuu voi olla kiukkuisempi ja mahdollisesti kohdistaa kiukkuaan sanallisesti työntekijöitä kohtaan. Laitoksen sisällä lapset kuitenkin pääsääntöisesti eivät hätkähdä rajoitustoimenpiteistä ja heidän kanssaan keskustellaan rajoitustoimenpiteistä. Työntekijöiden välillä tunnelma ei muutu, vaikka rajoitustoimenpiteitä pitäisi käyttää. Rajoitustoimenpiteistä ja niiden käyttämisestä keskustellaan tiimissä. Kaikki työntekijät ymmärtävät miksi rajoitustoimenpiteitä pitää käyttää ja tilanteet käydään yhdessä läpi.

Keskustelu lapsen kanssa rajoitustoimenpiteistä koettiin tärkeänä. Jokainen osallistujista koki, että lapsen kanssa on hyvä ennakoida tilanteita ja rajoitustoimenpiteistä pitäisi enemmän keskustella. Lakiteksti voi olla haastavaa luettavaa lapselle, joten nämä täytyisi aina käydä lapsen kanssa tarkasti läpi. Yksi osallistujista toivoi, että lakitekstiä voisi ”maalaisjärjellistää” eli avata niin sanotusti selkokielelle. Lapsen voisi olla helpompi ymmärtää mitä laissa sanotaan rajoitustoimenpiteistä. Ongelmana koettiin myös se, että sijaishuoltopaikassa lapset kertovat toisilleen mitä rajoitustoimenpiteet tarkoittavat ja joidenkin tietämys voi olla parempaa kuin toisten. Rajoitustoimenpiteistä voi syntyä myös väärinymmärryksiä lasten keskuudessa. Työntekijän vastuulle jää kertoa oikea tieto rajoitustoimenpiteistä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Aineistonkeruun ja analyysin pohjalta voidaan todeta, että mitä kauemmin on ollut lastensuojelussa töissä, sitä vakaampaa työnteko on. Tieto ja sen sisäistäminen rajoitustoimenpiteisiin liittyen, on työntekijästä itsestään ja perehdytyksestä kiinni. Ensisijaisesti osallistujat pystyivät hyvin kuvaamaan, millaisia tuntemuksia ja kokemuksia ovat työssään kokeneet. Lastensuojelussa työskentelevät tekevät arvokasta työtä ja vakaa työote on tärkeää, jotta lapsen etu ja oikeudet toteutuvat. Haastatteluun osallistuneet toivat ilmi, että rajoitustoimenpiteitä tehdään vähemmän kuin aikaisempina vuosina. Sijoitettujen lasten tilanteet vaikuttavat, kuinka paljon rajoitustoimenpiteitä täytyy tehdä. On hyvä, että lastensuojelulaitoksessa voidaan tehdä rajoitustoimenpiteitä tarpeen vaatiessa, mutta työntekijät tuntuvat silti olevan usein keinottomia. Keskusteluyhteys lapseen ja hyvän suhteen luominen on ensisijaisen tärkeää myös työntekijän turvallisuuden vuoksi. Oma kokemukseni alle vuoden työkokemuksella on se, että perehdytys työhön on äärimmäisen tärkeää. Hyvät vuorovaikutustaidot ja se miten käyttäytyy lasten kanssa vievät jo pitkälle. Lainsäädännön tuntemus sekä tietous rajoitustoimenpiteistä vaativat työntekijältä enemmän oma-aloitteisuutta ja jatkuvaa opiskelua aiheeseen liittyen.

Rajoitustoimenpidetilanteissa lapsen ja työntekijän välinen suhde voi vaikuttaa siihen, miten lapsi ilmaisee itseään. Lapsen ja työntekijän välinen suhde ei kuitenkaan ole pääroolissa. Suhteen laatu ei määrittele lapsen kokemia tunteita. Rajoitustoimenpiteiden tarkastelu suhteisiin kohdistuvana työnä painottaa lastensuojelutyön lapsilähtöisyyttä ja lasten osallistamista vallan ja kontrollin sijasta. Rajoitustoimenpidetilanteissa korostuu suojelullinen sekä lapsen hyvinvointiin keskittyvä ote. Lapsen ja sijaishuollon työntekijöiden avoin ja luottamuksellinen suhde voi jopa ehkäistä rajoitustoimenpiteitä vaativia tilanteita. (Tarkkinen & Forsberg 2013, 668.) Se, että lapsi hakeutuu luotettavan aikuisen lähelle vaikeissa tilanteissa hakeakseen turvaa ja apua, on palkitsevaa.

Tutkimustuloksien perusteella voidaan todeta, että ilmapiiri ei laitoksen sisällä juurikaan muutu rajoitustoimenpiteitä käytettäessä. Lapsi, johon rajoitustoimenpide kohdentuu voi reagoida vahvasti, esimerkiksi kiukuttelemalla tai aggressiivisellä käytöksellä. Näissä tilanteissa henkilökunnan täytyy pohtia, täytyykö muita

henkilöitä sijaishuoltopaikassa turvata. Haastatteluissa tuli ilmi, että henkilökunnan välillä tilanteet kuitenkin puretaan lähtökohtaisesti hyvin ja asioista keskustellaan niin tiimissä, kuin myös lasten kanssa. Rajoitustoimenpiteillä voidaan tarvittaessa turvata lapsen kehitys, terveys ja kasvu.

Vakiintunut tapa antaa huoltajille sekä lapsille tiedoksi rajoituspäätökset koetaan hyvänä ratkaisuna. Lapsen kanssa käydään keskustelua rajoitustoimenpiteistä. Syy ja seuraus suhteet on hyvä avata lapselle, sillä avoin keskustelu auttaa ymmärtämään tilanteita. Riskit, rajat ja uhkatilanteet on myös tärkeä käydä lapsen kanssa läpi rajoitustoimenpiteitä mietittäessä, jos lapsi kykenee keskusteluun. Aina ei voida ennakoida lapsen kanssa tilannetta, silloin aikuisjohtoinen ja määrätietoinen toimintatapa on lapsen turvaamiseksi parempi vaihtoehto. Lapsi hyötyy rajoista ja hyvästä keskustelusta. Rajoitustoimenpiteistä keskustellaan myös vanhempien kanssa. Rajoitustoimenpiteistä käydään myös arviointikeskustelu myöhemmässä vaiheessa.

7 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli saada tietoa, millaisia kokemuksia työntekijöillä on rajoitustoimenpiteistä. Lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevien ihmisten ääntä haluttiin saada kuuluviin ja tietoa heidän työstään. Teemahaastattelu oli hyvä tapa saada tietoa työntekijöiltä. Haasteet rajoitustoimenpiteisiin liittyen kuvataan siten että kasvatuksellinen rajaaminen ja säännöt sekä varsinaiset rajoitustoimenpiteet ovat niin lähellä toisiaan, että niiden raja on välillä epäselvä. Lastensuojelulain mukaisilla rajoitustoimenpiteillä pyritään aina turvaamaan sijaishuollon tarkoituksen onnistuminen ja suojaamaan sekä lasta itseään että sijaishuoltopaikan muita henkilöitä. (Lastensuojelulaki 417/2017 11:61§.)

Tässä opinnäytetyössä haettiin vastauksia tutkimustehtävään, joka oli työntekijöiden kokemukset rajoitustoimenpiteistä ja niiden vaikutuksista arkeen. Tutkimuskysymykset keskittyivät tarkastelemaan työntekijöiden kokemuksia työstään. Muun muassa mitä he ovat kokeneet, kun ovat käyttäneet rajoitustoimenpiteitä ja miten sijoitetut nuoret ovat kohdanneet työntekijät rajoitustoimenpiteiden aikana. Tutkimustulokset vastasivat tutkimuskysymyksiin onnistuneesti ja tutkimusote, jonka valitsin soveltui aiheen käsittelyyn. Aineisto jäi vähäiseksi, sillä tutkimukseen osallistui vain kolme henkilöä. Isommalla otannalla olisi voinut saada paremmin tietoa työntekijöiden todellisesta tilanteesta.

Opinnäytetyöprosessi on toteutettu aiheenvalinnan ja opinnäytetyösuunnitelman pohjalta. Tässä opinnäytetyössä on hyödynnetty lastensuojelun sijaishuoltoon ja rajoitustoimenpiteisiin liittyvää lainsäädäntöä sekä verkkosivuja. Keskeisimmiksi käsitteiksi valikoituivat rajoitustoimenpiteiden ominainen ja sovellettu ympäristö eli sijaishuolto sekä rajoitustoimenpiteet. Lainsäädäntö ja erityisesti lastensuojelulaki ovat teoriapohjassa isossa osassa, sillä sijaishuollon lastensuojeluyksiköissä rajoitustoimenpiteitä toteutetaan nimenomaan julkisen vallan toimesta, jolloin päätökset on perusteltava Suomen perustuslain mukaisesti lain määräyksillä (Suomen perustuslaki 731/1999 2§.)

Oppimiskokemukset opinnäytetyöprosessin aikana olivat suuria. Pääsin tutkimaan ja selvittämään teoritietoa, jota tulen hyödyntämään myös työskennellessäni itse lastensuojelun sijaishuoltoyksikössä. Teoriatiedon selvittäminen ja yhdistäminen itse kerättyyn ja tuotettuun on kuitenkin ollut haastavaa. Mielenkiinto

pysyi hyvin yllä aiheen tärkeyden vuoksi. Laadullisen tutkimuksen eri vaiheet tulivat uutena tietona kuin myös teemahaastattelun suunnittelu ja toteutus.

Tämän opinnäytteen pohjalta voidaan todeta lastensuojelun sijaishuollossa työskentelevien kokevan, että he tarvitsevat enemmän perehdytystä rajoitustoimenpiteisiin liittyen. Kokonaisvaltaisesti parempi tietämys rajoitustoimenpiteistä takaisi myös paremman oikeusturvan sijaishuollossa asuville lapsille. Tietoa sekä taitoa käyttää ja olla käyttämättä rajoitustoimenpiteitä pitäisi siis vahvistaa lastensuojelun ammattilaisille. Raja kasvatuksellisen rajoittamisen ja rajoitustoimenpiteiden välillä voi olla hiuksen hieno, jonka vuoksi työntekijät voivat olla hämmentyneitä ja epävarmoja omasta osaamisestaan ja ammattitaidostaan. Keskustelua lapsen ja työntekijän välillä tulee lisätä. Koska tähän tutkimukseen osallistui vain perustason yksikössä työskenteleviä voisi olettaa, että laajemmalla otannalla vastauksista voisi saada vielä kattavammin tietoa. Erityisyksiköistä sekä erityisenhuolenpidonyksiköistä voisi saada paljon erikaltaisia vastauksia ja oletettavasti väkivallan uhkaa ja rajoitustoimenpiteitä jouduttaisiin käyttämään enemmän. Kokemuksia on paljon erilaisia, perustason yksikössä lasten ongelmia ei välttämättä ole yhtä haastavaa kohdata kuin erityisyksikköön sijoitettujen.

Tutkimustulosten perusteella kehittämiskohteita voisi olla muun muassa perehdytyksen lisääminen sekä tiimissä keskustelu rajoitustoimenpiteistä. Rajoitustoimenpiteiden päätöksentekoprosessien selkeyttäminen lapselle todennäköisesti lisäisi nuoren kuulluksi tulemisen ja mahdollisesti vähentää tulevaisuudessa rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Lastensuojelulaitoksissa eli sijaishuollossa työskentelevät tekevät henkisesti raskasta ja arvokasta työtä ja siihen kaivataan lisää apuja ja keinoja, jotta työssä jaksettaisiin paremmin. Lähtökohtaisesti itse rajoitustoimenpiteet eivät aiheuta kuin hieman lisää paperityötä.

LÄHTEET

Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto. Viitattu 2.2.2021. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus>.

Hakala, J. 2018. Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa Valli, R.(toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus, 20–23.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus, 47

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 18–101

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Lepistö, J. 2021. MTV uutiset, Etelä suomessa lastensuojelun kantelumäärä kaksinkertaistui kahdessa vuodessa: ”Alkaa kulminoitua tietynlainen hätä”. Viitattu 15.4.2021. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/etela-suomessa-lastensuojelun-kantelumaara-kaksinkertaistui-kahdessa-vuodessa-alkaa-kulminoitua-tietynlainen-hata/8066992#gs.xmcdvr>).

Minilex. 2021, Lastensuojelua koskeva lainsäädäntö. Viitattu 20.4.2021. <https://www.minilex.fi/a/lastensuojelua-koskeva-lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nt%C3%B6>

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy

Saastamoinen, K. 2018. Lapsi sijaishuollossa. Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. Helsinki: Edita Publishing Oy

Sisällönanalyysi. 2020. Viitattu 2.3.2021. [Spoken.fi/sisällönanalyysi](https://spoken.fi/sisallönanalyysi).

Sosiaali ja terveysministeriö. 2015. Kuntainfo, viitattu 3.3.2021. [https://stm.fi/-/kuntainfo-mita-tarkoittaa-valiton-vaara-kiireellisen-sijoituksen-edellytyksena-](https://stm.fi/-/kuntainfo-mita-tarkoittaa-valiton-vaara-kiireellisen-sijoituksen-edellytyksena)

Suomen perustuslaki 731/1999.

Talentia ry. 2017. Arki, arvot ja etiikka – Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2017. Viitattu 28.9.2020. <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Tarkkinen, H. & Forsberg, H. 2013. Lastensuojelun rajoitustoimenpiteet asiakirjojen valossa. Yhteiskuntapolitiikka, 78, 6, 661–669

TENK – Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Viitattu 29.2.2020 https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

THL. 2021 a. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, kiireellinen sijoitus 2021. Viitattu 2.3.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/kiireellinen-sijoitus>.

THL. 2021 b. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, lastensuojelulaitokset. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 20.4.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>.

THL 2021 c, Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, lapsen oikeudet sijaishuollossa. Viitattu 15.4.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/lapsen-oikeudet-sijaishuollossa>.

THL 2021d, Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, lastensuojelun sosiaalityöntekijän kelpoisuus ja tehtävät. Viitattu 25.5.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/lastensuojelun-sosiaalityontekijan-kelpoisuus-ja-tehtavat>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Uudistettu painos. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi, 85, 95, 175.

Työturvallisuuslaki 2002/738.

Valvira. 2021. Sosiaalihuollon ammattioikeudet. Viitattu 28.4.2021. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollonammattioikeudet>.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi, 23.

LIITTEET

Liite 1 Teemahaastattelun runko

Liite 2 Informaatio kirje haastatteluun osallistuville

Liite 1

Teemahaastattelun runko

Kokemukset rajoitustoimenpiteistä

Mitä rajoitteita sijaishuoltopaikassa on käytetty?

Kuinka paljon rajoitustoimenpiteitä käytetään kuukausittain?

Millaisissa tilanteissa sijaishuoltopaikassanne on käytetty rajoitustoimenpiteitä?

Onko sijaishuoltopaikassanne vakiintunut tapa antaa tiedoksi rajoitukset ja käydä ne nuoren kanssa läpi?

Jos ei, niin koetko että sellainen olisi tarpeen?

Miten rajoitustoimenpidetilanne tulisi mielestäsi käsitellä lapsen kanssa?

Vaikutus omaan työskentelyyn

Miten nuoren rajoitustoimenpiteiden toteuttaminen mielestäsi vaikuttaa omaan työskentelyysi?

Millaisia ongelmia rajoitustoimenpiteet voivat aiheuttaa? Miksi?

Ovatko nuoret antaneet palautetta työntekijöille rajoitustoimenpiteen jälkeen?

Millaista palaute on ollut?

Jos vanhemmat vastustavat rajoitusta, niin miten se näkyy työskentelyssäsi?

Vaikutus ilmapiiriin

Millaisia vaikutuksia olet havainnut rajoitustoimenpiteiden käytöstä lapsen ja työntekijän väliseen suhteeseen?

Millaisia tunteita rajoitustoimenpiteet aiheuttavat nuorissa?

Oletko kokenut väkivaltaa tai uhkailua rajoitustoimenpiteen täyttöönpäntöydessä?

Liite 2

Informaatiokirje haastatteluun

Hei, olen Veera Vuori sosionomi opiskelija Lapin ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä aiheesta- Rajoitustoimenpiteet lastensuojelussa

Nyt teillä olisi mahdollisuus kertoa arjestaan ja miten rajoitustoimenpiteet siellä vaikuttavat työskentelyyn ja arkeen. Vastauksesi on tärkeä ja aihe ajankohtainen.

Ilmoitathan halukkuutesi osallistua haastatteluun vastaamalla tähän sähköpostiin, jotta voimme sopia haastattelulle hyvän ajankohdan.

Kiitos!

Veera Vuori

p. 0504413855

s. posti. Veera.vuori@edu.lapinamk.fi